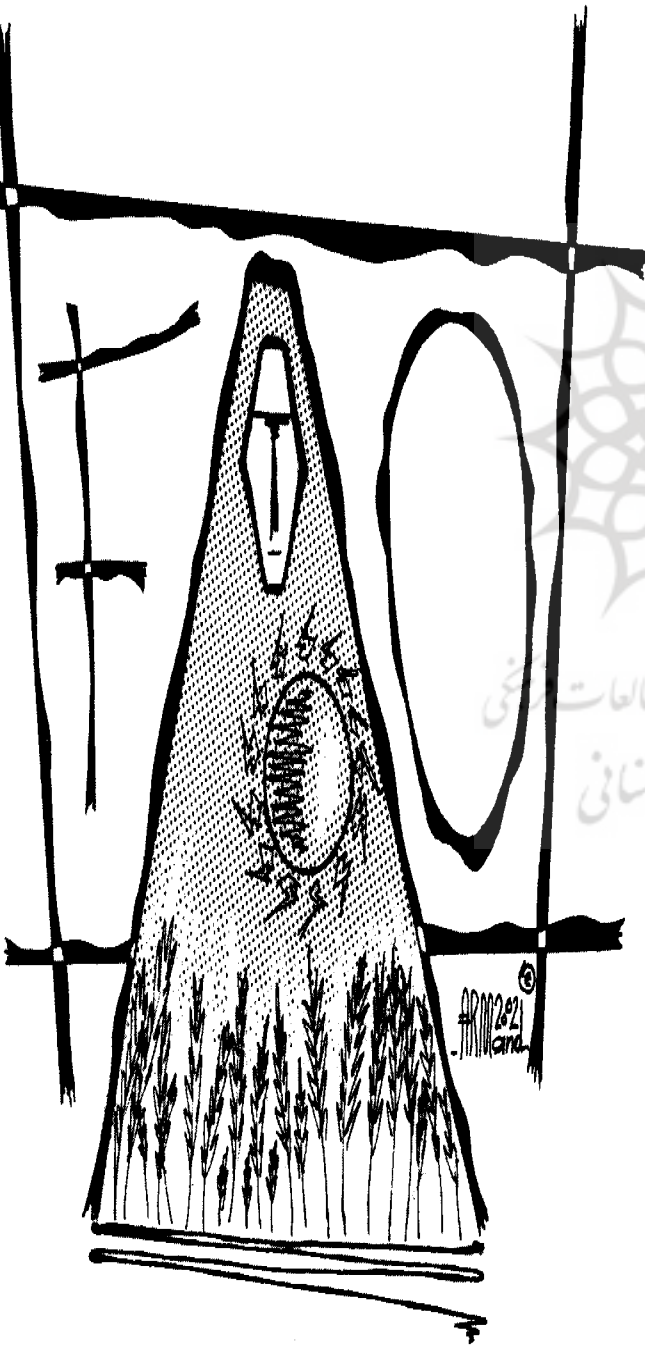

برنامه های فائو

وزنان روستایی

● مهندس سهیلا رادمرد

مشده

مراجع و سازمان های بین السلبلی به منظور ارج نهادن به نیروی کار زنان خصوصاً زنان روستایی و شناساندن خلاقیت ها و استعداد های آنان طی سه دهه اخیر تلاش های بسیاری نموده و کوشیده اند اقدامات حمایتی جهت تسارکت کامل آنان را در فرآیند توسعه فراهم آورند.

توجه جدی بدین امر تقریباً از اواسط دهه ۱۹۷۰ آغاز گردید. بطوریکه متعاقب برگزاری کنفرانس جهانی در مکزیک، سال ۱۹۷۵ از سوی سازمان ملل سال زن اعلام شد و سپس سالهای ۱۹۷۵ تا ۱۹۸۵ دهه زنان نام گرفت و نیازهای خاص زنان مدنظر قرار داده شد. در این ارتباط مطالعات گسترده ای انجام و مشخص گردید بسیاری از برنامه های توسعه از جمله انقلاب سبز Green Revolution و استفاده از محصولات برپارده High Yielding Varieties (HYV) همچنانکه باعث افزایش محصولات شده اند کار زنان را افزایش داده و وظایف آنان را سنگین تر نموده اند.

در سال ۱۹۷۹ کنفرانس جهانی توسعه (WCARRD) با شرکت ۱۴۵ نماینده از کشورهای مختلف در رم برگزار و مشکلاتی که زنان با آن مواجه بودند مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت و ابعادی چون دسترسی به منابع و خدمات روستایی، آموزش، اشتغال و حمایت از تشکل های زنان مورد تاکید قرار گرفت. در طی کنفرانسی که در کنیا برگزار شد روشن گردید که در این مدت، پروژه های «رفاهی» بیشتر مدنظر بوده در حالی که لازم است به مسئله به صورت عمیق تری نگر بسنه شود و زنان در تمامی مراحل و در سطوح اصلی جریان توسعه (از برنامه ریزی تا اجرا) قرار گیرند. بدین مفهوم که در متن سیاست ها و برنامه ها، زنان و مردان به صورت یک مجموعه و با هم دیده شوند نه

بطور جداگانه و مجزا، زیرا بررسی های همه جانبه در کشورهای که پروژه خاصی زنان در آنها به اجرا گذاشته شده بود نشان داد که این گونه پروژه ها نتوانسته است موفقیت چشمگیری به همراه داشته باشد. متعاقب این موارد، در کنفرانس جهانی حقوق بشر که در سال ۱۹۹۲ در وین برگزار شد شاخص «جنسیت» وارد مطالعات گردید و در سبتمبر سال ۱۹۹۵ با برگزاری چهارمین کنفرانس جهانی زن در پکن با شرکت ۱۸۹ کشور، توجه به مفهوم «جنسیت» و به کارگیری آن در پروژه ها و برنامه ها، ماهیت واقعی خود را بازیافت. بطوریکه امروزه ما همجنسیتی از جمله ابزارهای اصلی توسعه در جهان به شمار می آید. در این نوشتار سعی گردیده تا مخاطبین را با مفهوم «جنسیت» و چگونگی بکارگیری چارچوب های تحلیل جنسیتی Gender Analysis Frameworks آشنا نموده و مورد استناده طراحان و دست اندرکاران توسعه نیز قرار گیرد.

خانم «سیسیل ایکاس» مدیر بخش جمعیت و جنسیت سازمان بین‌المللی خواربار جهانی طی مصاحبه‌ای در ارتباط با برنامه‌های اجرایی فائو به موارد ذیل اشاره نمود:

طی سالهای اخیر فعالیت‌ها و برنامه‌های زیادی در خصوص توسعه روستایی و کشاورزی با تاکید بر زنان توسط سازمان FAO اجرا گردیده است، عنوان این برنامه‌ها که قبلاً تحت عنوان «زنان در توسعه» نامیده می‌شد تغییر یافته و امروزه از برنامه‌های فوق با عنوان «جنسیت و توسعه» یاد می‌شود.

البته اگرچه برنامه‌های قبلی تا حدودی موفقیت‌آمیز بوده ولی چون صرفاً بر زنان تاکید داشته و بهبود وضعیت آنان را مدنظر قرار می‌داده، علل نابرابری‌های اقتصادی اجتماعی و... بین زنان و مردان ملحوظ نگردیده و تحلیل نمی‌شد، عنوان اولیه تغییر یافت. مفهوم «جنسیت» به مناسبات، روابط اجتماعی، وظایف و نقش‌های زنان و مردان اشاره دارد و این که ما درک و نگرش درستی از ارتباطات داشته و اجرای پروژه‌ها و برنامه‌ها بگونه‌ای طراحی شود که زنان و مردان با هم دیده شوند. در راستای تحقق این امر طی چهارسال گذشته به منظور آشنایی و افزایش سطح آگاهی‌ها با مفهوم جنسیت برنامه‌های آموزشی فراگیری برای کشورهای عضو فائو برگزار گردیده به طوری که تاکنون بیش از ۱۵۰۰ نفر از ۵۰ کشور تحت پوشش

به طور جامع و کلی نگریسته می‌شد اما در حال حاضر اطلاعات بیشتری در ارتباط با چگونگی تقسیم کار در خانواده و تفاوت‌های موجود بین زنان و مردان در دسترس به منابعی چون (نهاده‌ها، زمین و اعتبارات بانکی) مورد نیاز می‌باشد.

تشخیص و آگاهی از نقش و وظایف زنان، همچنین چگونگی مناسبات اجتماعی آنها با مردان بسیار مهم است، اما بدون درک درستی از علت‌های ساختاری نابرابری نمی‌توان به برابری جنسیتی دست یافت، در نهایت FAO سعی نمود رویه متفاوتی در پیش گرفته و نگرش و دیدگاه جنسیتی را در فرآیند تمامی برنامه‌ها - از طراحی تا ارزشیابی - ملحوظ نماید. چنانچه این برنامه‌ها با آموزش و اطلاعات بیشتری پیگیری شوند مسلماً تاثیر بهتری در برنامه‌ها و خطمشی‌های آتی کشاورزی و توسعه روستایی خواهند داشت.

رویدادهایی مثل نام‌گذاری روز جهانی غذا در سال ۱۹۹۸ تحت عنوان «زنان جهان را تغذیه می‌کنند» *Women Feeding World* برقراری شبکه جنسیت و امنیت غذایی در روز جهانی زنان روستایی (سال ۱۹۹۹) و تشکیل شورای زنان روستایی و اطلاعات در رم (اکتبر ۱۹۹۹) همراه با برگزاری یک سری کارگاه‌های آموزشی، گام‌های موثری بودند که موجب آن شد تا دست‌اندرکاران و تصمیم‌سازان وارد مرحله عمل شوند. از دیگر عوامل کلیدی که در برنامه‌های

قرار گرفته و از نتایج زیانبار آن در امان نخواهند ماند. همچنین این امر اثرات متفاوتی بر روی زنان و مردان دارد. خصوصاً در مناطق روستایی که جهانی‌شدن و آزادسازی کشاورزی تجاری برای کشاورزان عمده، تجاری و صادراتی، ممکن است سودآور باشد ولی به نظر می‌رسد برای کشاورزان معیشتی، خرده‌پا و کم‌درآمد - که اکثریت آنها را زنان تشکیل می‌دهد - این گونه نباشد. خصوصاً که این قشر دسترسی کمتری به بازار، دوره‌های آموزشی و فرصت‌های تصمیم‌گیری دارند، لذا لازم است تا سیاستگذاران توسعه این مورد را مدنظر قرار دهند.

شرکت در دوره‌های آموزشی و انتقال اطلاعات، در واقع هم می‌تواند یک فرصت باشد و هم یک تحدید. این حقیقتی است که زنان و دختران روستایی در مقایسه با مردان دسترسی کمتری به اطلاعات و فن‌آوری‌های نوین دارند و چنانچه در این زمینه اطلاعات لازم و کافی نداشته باشند، نه تنها در انتخاب شیوه‌های اصولی و منطقی برای تولیداتشان دچار مشکل خواهند شد، بلکه نفوذ و تاثیر کمتری در جامعه خود خواهند داشت. از سوی دیگر فن‌آوری‌های نوین مطلبی است که فرصت‌های آموزشی برای زنان روستایی را افزایش می‌دهد (از جمله آموزش از راه دور) دسترسی به این ابزارهای ارتباطی راهی است برای گسترش بیشتر و بهتر شبکه‌های

چارچوب GAM

فرهنگ	منابع	زمان	کار	
				زنان
				مردان
				خانوار
				جامعه

ارتباطی.

نگرش جدید به نقش و ماهیت جنسیت سبب شده که چارچوب و قالب‌هایی به منظور شفاف‌تر و روشن‌تر شدن روابط اجتماعی و وظایف افراد جامعه (زنان و مردان) طراحی شود که ذیلاً به

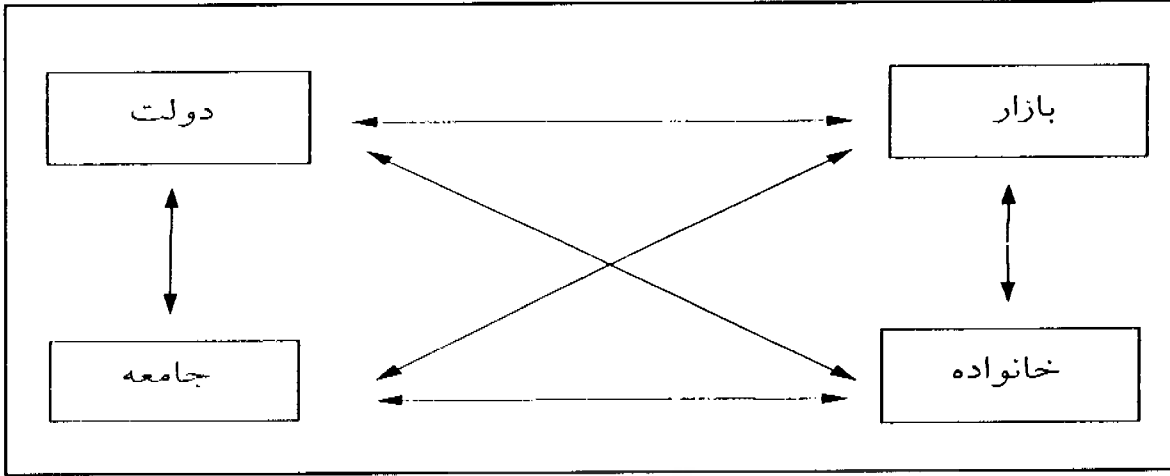
FAO تاثیر فزاینده‌ای داشت می‌توان «جهانی‌شدن» Globalization را نام برد که آزادسازی کشاورزی تجاری و گسترش اطلاعات و فن‌آوری‌های ارتباطی را به دنبال داشت، البته اگرچه جهانی‌شدن منفعت تعدادی از افراد را در بر خواهد داشت ولی مسلماً عده‌ای در حاشیه

برنامه‌های آموزشی در زمینه مسائل اجتماعی، اقتصادی و تحلیل جنسیتی قرار گرفته‌اند. همچنین امروزه تحقیقات روشن نموده که بین نقش‌ها، نیازها و اولویت‌های زنان و مردان روستایی تفاوت‌های مشهود و قابل‌لمسی وجود دارد، برای مثال قبلاً به کارهای خانوار روستایی

- Gender Analysis Matrix GAM
- ۲- چارچوب روابط اجتماعی SR.F
- Social Relationship Framework
- ۳- چارچوب منطقی Logical Framework L.F
- ۴- چارچوب هارو ارد

توجه داشت چارچوب‌ها خشک و غیر قابل تغییر نبوده بلکه از انعطاف پذیری خاصی برخوردار باشند.
این نکته ضروری را نباید فراموش کرد که هیچ چارچوبی کار خاصی را انجام نخواهد داد بلکه به طراحی صحیح کاری که باید انجام شود کمک

تعاریف آنان اشاره می شود.
چارچوب‌های تحلیل جنسیتی
Gender Analysis Frame Works
از آنجا که در دهه‌های گذشته به چگونگی نقش زنان در برنامه‌های توسعه توجه کافی

Harvard Framework

۵- چارچوب موسر

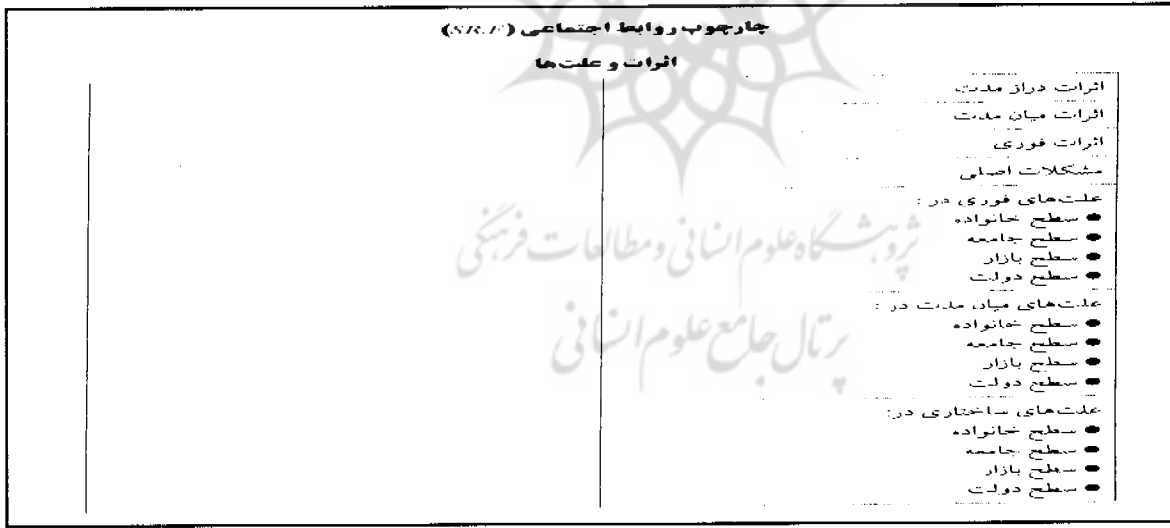
Moser Framework

۶- چارچوب تجزیه و تحلیل ظرفیت‌ها و آسیب پذیری

Framework Capacities

می نماید.
برای مطالعه چگونگی روابط اجتماعی بین افراد جامعه همان گونه که اشاره شد از چارچوب‌های مختلفی می توان استفاده نمود، از آنجا که چارچوب‌ها برای اهداف متعددی طراحی شده اند باید در انتخاب آنها باتوجه به

نشده، دانشمندان و دست‌اندرکاران به طراحی چارچوب‌ها و قالب‌هایی به منظور روشن تر نمودن نقش و موقعیت زنان و مردان در اجتماع پرداختند. در واقع این چارچوب‌ها ابزاری هستند برای مقایسه کامل بین افراد جامعه، به گونه ای که به کارگیری آنها برنامه‌ریزان را متوجه اختلاف و

- and vulnerabilitis Analysis (c&v)
- ۷- چارچوب People - oriented planning (pop)
- ۸- چارچوب توانمندسازی زنان Womens Empoverment (I.org We)
- که ذیلاً به دو نوع آن اشاره می شود.
- ۱- چارچوب ماتریس تجزیه تحلیل جنسیتی (GAM)
- این چارچوب توسط رانی پارکر (Parker Rani) در سال ۱۹۹۳ ارائه گردید، هدف از به کارگیری این چارچوب کمک به تعیین تفاوت‌های ناشی از پروژه‌های توسعه بر روی

هدف، دقت لازم به عمل آید. در واقع چارچوب‌ها ابزاری هستند که مسئولان را متوجه نکات کلیدی نموده و باعث می شوند روابط و موقعیت گروه‌های جامعه بهتر شناخته شوند و در نتیجه آنها بهتر بتوانند تصمیم گیری نمایند.
لازم به یادآوری است که بعضاً تعدادی از چارچوب‌ها برای مقاصدی مشخص طراحی شده اند. همچنین گاهی اوقات برای کامل شدن کار می توان از دو یا چند قالب استفاده نمود.
چارچوب‌ها دارای انواع گوناگون به شرح زیر می باشند:
۱- چارچوب

تبعیضات در جامعه نموده و نهایتاً مسئولین را در راستای کاهش و یا رفع تبعیضات موجود سوق دهد.
چارچوب‌ها بسیار متنوع بوده و دارای انواع گوناگون می باشند و با وجودی که دارای وجوهات مشابهی می باشند، تفاوت‌هایی نیز با هم دارند. بنابراین باتوجه به حیطه کاری و نوع هدف باید از پروژه‌ای خاص استفاده نمود.
مثلاً چنانچه هدف پروژه کاستن تبعیضات جنسیتی باشد، از یک نوع قالب خاص و چنانچه هدف پروژه توانمند نمودن زنان باشد، لازم است از قالب دیگری استفاده شود. با این همه باید

زنان و مردان است.

بنابراین سیاستگذاران را تشویق می نماید که برداشت های خود را از نقش های اجتماعی دقیقاً شناسایی و در پی رفع نواقص موجود باشند. این چارچوب خصوصاً در مواردی که کاهش وقت و بودجه مدنظر باشد، بسیار کاربرد دارد.

نقاط قوت چارچوب فوق را می توان به شرح زیر خلاصه نمود:

- بر روی تمامی افراد جامعه تاکید دارد و اثرات بالقوه واقعی را بر روی افراد جامعه برآورد می کند.

- در تمامی مراحل پروژه، طراحی، کنترل و ارزشیابی قابلیت استفاده دارد.

نقطه ضعف این چارچوب در این است که فقط در پروژه های کوچک قابلیت کاربرد داشته و همچنین در چارچوب فوق روابط اجتماعی و وظایف بین افراد جامعه (زنان و مردان) به طور ریز و دقیق تفکیک نمی شوند.

همان گونه که در شکل فوق مشخص است GAM اثرات پروژه را در چهار سطح (زنان - مردان - خانواده و جامعه) مورد تحلیل قرار داده و روشن می نماید پروژه مورد مطالعه چه اثراتی بر روی این گروه ها دارد.

همچنین در جدول GAM چهار موضوع (کار - زمان - منابع و فرهنگ) مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد.

کار: به مفهوم تغییرات ناشی از این پروژه در وظایف، مهارت ها و تعداد نیروی کار.

منابع: به مفهوم تغییراتی که در دسترسی به منابع (درآمد، زمین، نهادها) بعد از اجرای پروژه به وجود می آید.

فرهنگ: به مفهوم تغییرات حاصل شده در عوامل فرهنگی و اجتماعی که بعد از انجام پروژه در مسائل اجتماعی جامعه به وجود می آید. مثلاً تغییر در نقش و جایگاه های جنسیتی.

۲- چارچوب روابط اجتماعی SR.F

این چارچوب برای طراحی برنامه های توسعه و تحلیل روابط بین نهادهای یک جامعه و اثرات متقابل اجزای نهادها بر یکدیگر توسط «Rabeer - Naila» در سال ۱۹۹۴ ارائه گردید و متعاقب آن توسط بخش های دولتی و سازمانهای غیردولتی مورد استفاده قرار گرفت. درموقع به کارگیری این چارچوب باید عناصر کلیدی ذیل را مدنظر قرار داد:

- هدف برنامه های توسعه «بهبتر شدن انسان ها است»

- مضمون و مفهوم روابط اجتماعی

- نهادینه نمودن تحلیل

در چارچوب SR همان گونه که آمده است، رابطه بین چهار نهاد (دولت - بازار - خانواده - جامعه) و اثرات متقابل اجزای درونی آنها بر روی یکدیگر مورد بررسی و تحلیل قرار می گیرد.

لذا درنظر گرفتن این نکات بسیار ضروری

است.

- اثرات متقابل آنها بر یکدیگر

- درک روابط بین سازمانها

- تغییر خود سازمانها در جریان زمان

برای بررسی روابط بین این نهادها ۵ مورد زیر را باید درنظر داشت:

- قوانین Rules: رفتارها معمولاً با قوانین

نهادینه می شوند که ممکن است رسمی و نوشته

شده باشند و یا غیررسمی و به طور عرفی، این

رفتارها معمولاً به وسیله هنجارها، ارزش ها،

مقررات و سنن سنجیده می شوند. برای مثال

معمولاً این سوال ها پیش می آید: چه انجام

می شود؟

چگونه انجام می شود؟

چه کسی بهره مند می شود؟

فعالیت ها Activities: فعالیت ها می توانند

کارهای تولیدی باشند و یا فعالیت های روزمره و

عادی داخل سازمانها، لذا بسیار مهم است که

سوال های زیر درارتباط با فعالیت ها پرسیده

شود.

- چه کسی کاری انجام می دهد؟

- چه کسی چه چیزی به دست می آورد؟
- چه کسی می تواند چه چیزی را مطالبه نماید؟

منابع Resources: منابع ممکن است مادی مانند (زمین، پول...)، انسانی مانند (نیروی کار، آموزش، مهارت) و نامحسوس مانند (اطلاعات، خطمشی ها) باشند.

مردم People: چه افرادی از درون و داخل یک اجتماع می توانند باشند و چه کسانی خارج از آن قرار دارند، وظایف و مسئولیت ها چگونه است؟ قدرت Power: چه کسانی تصمیم گیری می کنند و علایق چه افرادی مدنظر قرار می گیرد؟ در هر نهادی افراد قدرتمندی وجود دارند که نظرات دیگران را تحت الشعاع قرار می دهند.

منابع مورد استفاده:

۱- گزارش دوره کوتاه مدت مشارکت و تحلیل جنسیت در

توسعه، سال ۱۳۸۰، کارشناسان وزارت جهاد کشاورزی.

2-HTTP://WWW.FAO.org/News/2001/01/cohtm From Women to Gender

3-Candida Mareh E others. 1999. Aquide Analysis Frameworks Oxfam. Oxford.u.k

